

ایجاد خوش‌بینی دینی در کودک

فخری سمندری

چکیده

یکی از اساسی‌ترین مشکلات حاکم بر دنیای کنونی، تربیت فرزندان است و در راستای تربیت فرزندان، مهم‌ترین عامل، توجه به تربیت دینی فرزندان است و در تربیت دینی نکته‌ی مهمی که باید به آن دقت کرد، توجه دادن به خداوند متعال و ایجاد خوش‌بینی نسبت به خداوند باری تعالی و آموزه‌های دینی است که باید راه‌های جذب و ایجاد خوش‌بینی را در فرزندان تقویت کرد. در تربیت دینی فرزندان بر اساس فطرت توحیدی و سرشت خدایی، باید آموزش به سمت معرفت دینی و گرایش‌های دینی باشد و به بیان امام صادق علیه‌السلام - امام ششم شیعیان - که فرمودند: «نسبت به آموختن احادیث اهل بیت علیهم‌السلام بر فرزندان اقدام نموده پیش از آن که گروه‌های انحرافی بر ما سبقت گیرند، جامعه‌ی عمل بپوشانیم

در جامعه‌ی کنونی پرورش و تربیت در بسیاری از خانواده‌ها مد نظر قرار گرفته است اما دقت در تعلیم درست، تربیت دینی - مذهبی نمی‌شود و همین باعث می‌شود که جوان ما متأسفانه

گرایش به غیر دین اسلام پیدا می‌کند و در این صورت وظیفه‌ی والدین و دیگر افراد مؤثر در جامعه خطیرتر می‌شود و وظیفه اساسی جایگاه بالایی پیدا می‌کند.

۰۱ مفهوم شناسی

۱۰۱ ادین: در فرهنگ فارسی معین به معنای ملت، مذهب، کیش، آیین، طاعت و جزا می‌باشد.

۲۰۱ خوش‌بینی: در فرهنگ فارسی عمید به معنای کسی است که بهرامر و پیش‌آمدی از روی بدگمانی و سوء ظن نگاه نکند و به کارهای خود و آینده خود امیدوار باشد.

۳۰۱ مذهب: در فرهنگ فارسی عمید به راه و روش و کیش و آئین گفته می‌شود.

۴۰۱ فرزند (کودک): در فرهنگ فارسی معین به معنای زاده، ولد، چیزی که از دیگری تولید شده باشد.

۰۲ زمان آغاز تربیت دینی

پیامبر اکرم (ص) در بخشی از وصیت خود به حضرت علی (ع) فرمود: (رحم الله والدین حملا ولدهما علی برهما) رحمت خدا بر والدینی که فرزندشان را به نیکی با خود وادارند. (فروغ کافی، ج ۶، ص ۴۸)

جادارد امروزه علماء و دانشمندان ژنتیک بر این مسئله تحقیق و تفحص کرده به اعماق دستورهای اسلامی پی برده، اسلام علاوه به اینکه تغذیه را مؤثر در نیکوید شدن میداند، شقاوت و سعادت فرزند مؤثر از پدر و مادر میداند، پیامبر فرمود: «اشقیی شقیی فی بطن امه والسعید سعید فی

بطن امه» انسان بد بخت در شکم مادر بدبخت و انسان خوشبخت در شکم مادر خوشبخت است.

(بحارالانوار، ج، ۳، ۴۴)

باتوجه به مسائل ذکر شده، دوران انعقاد نطفه و بارداری حائز اهمیت است

بنظر میرسد به محض تولد کودک با انجام مستحبات، تمام تصاویر و اصوات در لوح سفید ذهن

کودک ضبط شده و یقیناً در سازندگی روح او مؤثر است.

امام صادق فرمود: «اول ما یر الرجل ولده ان یسمیه باسم حسن فلیحسن احدکم اسم ولده»

اولین قدمی خوبی که انسان برمی دارد این است که نام نیک بر فرزند خود گذارد پس در این کار نیک

کوتاهی نکنید. (وسائل الشیعه، ج ۱، ص ۳۸۹)

این مسائل علاوه بر اینکه برنامه ظاهری و تشریفاتی است یک برنامه درونی و معنوی نیز

مباشد، یک هویت و کیش است، یک شعار مذهبی و دینی دارد و پیش از نام گذاری اسلام اسلام به

برنامه ظریفی توجه داده است و آن، وقتی کودک به دنیا آمد کام او را از تربت امام حسین متبرک

کنند. (تربیت مذهبی کودک)

چه بسا دیده شده کوکان تحت تأثیر نام نیکی که از اهل بیت داشته قرار گرفته اند. و والدین

با ذکر محسنات اخلاقی صاحب نامی که بر آنها گذاشته اند کمال استفاده را در نهادینه کردن خوش

بینی و تاءثیر پذیرای آنها ایفا کرده، و گنایتاً هشدارهای تربیتی داده شده.

معلمی نقل کرد، با موضوع انشائی که در کلاس در مورد نام دانش آموزان داده شد، توانستم

تحولی وصف ناپذیر در شاگردم که علازم این که نامش «علی» بود بسیار شرور بود، گذاشته، به

گفته خودش در اثر اطلاع از صفات ارزشمندی که در صاحب نامی افتخار نامش را داشته، در آن

اندیشده، متحول گشته.

واردات فکری کودکان برنامه زندگی اجتماعی آنان است. خاطرات خوب و بد دوران کودکی، در جوانی تحقق می یابد و آثار مطلوب و نامطلوب را در اجتماع بروزمی دهد.

امام صادق فرمود: «بادروا ولا دکم بالحدیث قبل ان یسبقکم الیهم المرجئه» هرچه زودتر معارف اسلام را به فرزندان بیاورید پیش از آنکه مرجئه (فرقه هائی که ایمان را فقط به عقاید دانسته و اعمال صالح را دخیل نمی دانسته اند) با آموزشهای انحرافی بر شما پیشی گیرند. (اصول کافی، ۶/۴۷)

۰۳ توجه به بازی کودکان

اسلام، بازی در کودکی را مورد توجه قرار داده و آن را از لوازم تربیت دانسته است. امام موسی کاظم علیه السلام در حدیثی فرمودند: «بازی کودک در کودکی در زیادی عقل او در پیری مؤثر است.» و در حدیث دیگری فرمودند: «يُسْتَحَبُّ غَرَامَةُ الْغُلَامِ فِي صَغَرِهِ لِيَكُونَ حَلِيمًا فِي كِبَرِهِ»، «شایسته است که کودک در کودکی بازی گوش و شرور باشد تا در بزرگی حلیم شود.»

«آراء مربیان، ص ۱۳۶» پیامبر اکرم (ص) فرمود: (من کان له صبیبی فلیتصاب له) کسی که نژاد و کودکی است باید بر دخوردهای تربیتی خویش را تا سرحدان کودک تنزل دهد و با باوی کودکانه رفتار کند. (وسائل الشیعه، ج ۱۵، ص ۲۰۳)

نکته

بازیهای کودکان را بسیار جدی بگیریم. ما اغلب رفتار کودکان را نسبت به یکدیگر و نسبت به اشیاء مختلف به بازی تعبیر میکنیم، اما فرایند این رفتار کودکانه با رفتار یک محقق در هنگام تحقیق

پژوهشی و کشف یک ماده با فرمول جدید، چندان تفاوتی ندارد. (راه کمال، مجله روانشناسی خانواده، شماره ۲۹)

از سلمان فارسی نقل شده است که: در وقت نماز ظهر در مسجد منتظر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بودم، من مأمور پیگیری دیر تشریف فرمایی پیامبر شدم، به دنبال آن بزرگوار به کوچه‌های مدینه رفتم و دیدم پیامبر مشغول بازی با بچه‌ها بود، آن‌ها را بر پشت خود حمل می‌کرد، عرض کردم: ای رسول خدا صلی الله علیه و آله! مردم منتظر شما هستند. فرمودند: هنوز تعداد چند کودک بر دوشم حمل نشده‌اند، اگر بتوانی آن‌ها را راضی کنی به مسجد می‌آیم. در همان لحظه به بچه‌ها گفتم: چه چیزی به شما بدهم تا پیامبر را رها کنید تا ایشان به مسجد بیایند؟ بچه‌ها گفتند: گردو. و من با قول دادنِ گردو به بچه‌ها، بچه‌ها را راضی کرده و پیامبر را تا مسجد همراهی کردم.

بازی و سرگرمی مهمترین واسطه ای هستند که فرزندان با کانون تربیت مورد نظر در رابطه قرار می دهند و وقتی دل فرزند فارغ از هم و غم است می‌توانیم مسائل انسانی را برایش مطرح کنیم مثلاً در ضمن بازی است که به فرزند می‌گوییم که همبازی خود را دوست داشته باش، نماز خود را بخوان، سحر خیز باش. (تربیت برای دین، ۱۰۲)

از نظر روان‌شناسی، بازی در کودک سبب تأثیر در اندیشه و نوع رفتار او در زندگی می‌باشد و به طور جدی می‌توان گفت که نوع بازی کودک، ترسیم کارهای جدی او در بزرگی و آینده‌ی اوست.

لازم است در ابتدا کودک را به وسیله‌ی سجاده‌ای زیبا و مهر و تسبیح پر زرق و برق و چادر نماز قشنگ برای دختران تشویق کرد و با الفاظ محبت‌آمیز جهت اقامه نماز از آن‌ها دعوت شود و بعد از نماز کودک را بوسید و به او گفت: «دخترم یا پسرم چقدر نورانی شدی، ترا نسبت به قبل بیشتر دوست دارم به خاطر این که با خدا صحبت کردی» و در همین حین نعمت‌هایی را که خداوند داده را یادآوری کنیم.

ترجمه نماز به زبان کودکی در حد درک اوست که متوجه آن شود زیرا که نماز نوعی شکر از نعمت‌های خداست. (محمد عطاران، آراء مریبان، بزرگ مسلمان درباره تربیت کودک، ص ۷۳)

وضعیت جسمی کودک را برای اعمال مذهبی لحاظ کنیم و در بهترین حالات او را به اعمال دینی دعوت کنیم مثلاً توان او را در طولانی بودن نماز رعایت کنیم. ممکن است برای مرتبه‌های اولیه، کودک نماز را بعد از دو رکعت سلام دهد و بگوید خسته شدم.

وقتی نماز جماعت در خانه برقرار می‌گردد، اگر پدر یا دیگری امام جماعت است با حداقل مستحبات نماز را به پایان رساند، در مواقعی که کودک گرسنه یا خسته است یا به نوعی از نظر روحی آمادگی ندارد، وقت کارهای مذهبی نیست و ممکن است اگر در این مواقع او را به کار مذهبی مثل نماز وادار کنیم برای همیشه در ذهن او بدبینی نسبت به مذهب ایجاد می‌شود حتی در مورد سخنان مذهبی باید از الفاظ زیبا که مناسب با روحیات کودک خصوصاً الفاظی سرشار از محبت و در ضمن کوتاه و پرهیز از طولانی شدن کلام استفاده نمود. قرآن از زبان لقمان حکیم نقل کرده که: «و هو یعظه» در حالی که او موعظه می‌کرد: «یا بنی»، «ای پسر» و سخنانی کلیدی که زیربنای تربیتی داشت بر زبان جاری می‌کرد. همچنین در نهج‌البلاغه مولای متقیان امیرالمؤمنین

علیه‌السلام نامه‌ای به نوجوان خود دارد (البته این نامه باید تأویل شود) می‌فرماید: «یا بنی» که خود دارای درس‌های آموزنده و نکات تربیتی بزرگی می‌باشد.

۱۴۰ کودک و مسجد

خداوند در قرآن می‌فرماید: «خذوا زیتکم عند المساجد»، «زینت‌های خودتان را در مساجد بگیرید.» حاکی از این است که مساجد باید مزین و جلوه‌ظاهری زیبا داشته باشد. در زمان حکومت خلیفه دوم، حضرت علی علیه‌السلام متوجه شد که خلیفه دستور داده که طلاهایی که به مسجد آویزان بود را از کعبه جدا و صرف امور دیگر کنند. حضرت علی‌السلام فرمودند: آن‌ها را به حال خود بگذارید چون عوام‌الناس در ابتدا با همین زرق و برق‌ها متمایل به خانه‌ی خدا می‌شوند. یکی از جاهایی که در آن روشن کردن لامپ‌های زیاد اسراف نیست مساجد است. وقتی کودک وارد مسجد می‌شود مشاهده می‌کند که از همه جا نورانی‌تر، تمیزتر و با روابط صمیمی و الفاظ زیبا گفتگو می‌شود. به یقین خود شیفته‌ی مسجد می‌شود. یکی از دوستان نقل می‌کردند که برای اولین بار ارائه کردم نوه‌ام را به مسجد ببرم، قبل از بردن او به مسجد یک مرتبه او را به خیابان و بازار بردم و بدون این که برایش چیزی ببرم، در راه برایش پفک خریدم، در مسجد خیلی مختصر ماندم. نمازم را با جماعت ولی بدون مستحبات بعد از نماز به جا آورده او را به خانه برگرداندم. بعد از اقامه نماز در حال برگشت، برایش بستنی خریدم و به جای اذکار مستحبی با او حرف می‌زدم و سرگرمش می‌کردم. حدوداً پایان شب سراغ رفتن به مسجد را از ما می‌گرفت. آری مساجد و مجالس مذهبی باید جذابیت برای کودکان داشته باشد تا در بزرگی آن‌ها با علاقه‌ای که نهاده‌ی وجودشان شده، دیگر نیاز به پی‌گیری و اصرار برای رفتنشان به این

محافل نباشد زیرا انسان اگر به چیزی خوش‌بین و علاقه‌مند شد با تمام وجود حتی اگر سخت باشد دست‌بردار نیست. (علی قائمی، اقامه‌ی نماز در دوران کودکی و نوجوانی، ص ۳۸)

نتیجه‌گیری

خلاصه کلام این که از آنجایی که گرایش به مذهب در فطرت هر انسانی نهفته است، در صورتی که هدایتگران و مربیان، شیوه‌های تربیتی صحیحی را برای آشنا نمودن کودکان با آداب و رسوم دینی انتخاب نمایند، می‌توان به راحتی کودکان را به سوی مذهب سوق داده و آن را در وجود آن‌ها نهادینه کرد. از سوی دیگر تعالیم و دستورات شریعت نیز به گونه‌ای است که با ساختار روحی و جسمی و فطری انسان متناسب است و به فرموده‌ی نبی مکرم اسلام که به جابر بن عبدالله انصاری فرمود: ای جابر! من به دینی مبعوث شدم که آسان‌ترین و چشم‌پوش‌ترین دین است. اسلام آیینی است که طبع انسان‌ها به آسانی آن‌ها را می‌پذیرد مشروط به آن که همان گونه که نازل شده و اولیاء دین ابلاغ نموده و در سیره و سنت عمل نموده‌اند به انسان‌ها عرضه شود و اگر چنین شود گرایش به دین و خوش‌بینی به آن چنان میسر می‌شود و با گوشت و خون کودک چنان می‌آمیزد که هیچ حادثه و پیشامدی نمی‌تواند آن را از او جدا نماید. به امید روزی که بتوانیم بیش از پیش اسلام عزیز را خوب شناخته و خوب‌تر معرفی نماییم.

منابع

۱-ایة‌الله العظمی بروجردی جامع الاحادیث، مهر استوار، بی تا

۲- سفینه‌ البحار و مدینه‌ الحکم والاثار - قمی - حاج عباس - ۱۳۴۴

۳- حجتی -دکتر سید باقر- مسائل تربیتی اسلام- چاپ و نشر- دفتر نشر فرهنگ اسلامی-

چاپ- ششم. بهار ۱۳۶۶

۴- سید میرزائی -سید داود-شاهرخی سید علی -فطی هادی -ادب و افات تربیت کودک

و نوجوان- بررسی آسیبهای احتمالی و ارائه راهکارهای عملی -چاپ اول-۱۳۸۴-مرکز پخش-

انتشارات فرهنگ اهل بیت (ع)

۵-نوری طبرسی -میرزا حسین -مستدرک الوسائل-ال بیت قم-چاپ اول-۱۴۰۷هـ

۶-کلینی -محمد بن یعقوب-اصول کافی -تهران دارالکتب الاسلامیه. بی تا

۷-علامه مجلسی -دارالکتب الاسلامیه-تهران-چاپ دوم-۱۳۹۷

۸ -غررالحکم و دررالکلم-مجموعه کلمات قصار علی(ع) -تثالیف ایه الله عبدالوہیدی -

مترجم-حاج-محمد علی انصاری قمی-چاپ-تهران. بی تا

۹ -دهنوی-حسین-نسیم-مهر-پرسش و پاسخ تربیت کودک و نوجوان-ناشر-انتشارات

خادم الرضا(ع) چاپ-اردیبهشت ۸۸

۱۰-موسوی زنجانوردی، سید مجتبی، تربیت مذهبی کودک، انتشارات میثم، چاپ دوم

زمستان ۱۳۷۷

۱۱-دکتر، مظلومی، رجبعلی، تربیت برای دین، انتشارات واحد بنیاد شهید. چاپ سوم. ۶۴/۶/۳

۱۲ - معتمدی، زهرا، رفتار با کودک، چاپ پنجم، انتشارات لک لک، زمستان ۱۳۷۳.

۱۳- قائمی، علی، پرورش مذهبی و اخلاقی کودکان، چاپ چهارم، انتشارات امیری،

شهریور ۱۳۷۰

۱۴- قائمی، علی، اقامه نماز در دوران کودکی و نوجوانی، سمینار اقامه نماز بابلسر،

شهریورماه ۱۳۷۴، چاپ ۴.

۱۵- عطاران، محمد، آراء مربیان بزرگ مسلمان درباره تربیت کودک، چاپ اول، چاپ و

انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، زمستان ۱۳۶۶

۱۶- اریس یاب، کلیدهای آموختنی به کودکان درباره خدا، ترجمه دکتر مسعود حاجی زاد،

۱۳۸۲.